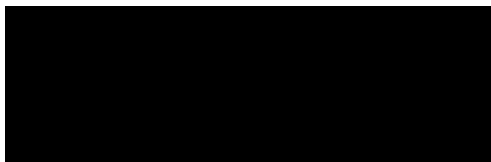

MINISTERSTWO EDUKACJI I NAUKI
DEPARTAMENT PROGRAMÓW NAUCZANIA I PODRĘCZNIKÓW

Warszawa, 29 lipca 2021 r.

DPNP-WPPIP.053.3.2021.DP

Szanowny Panie Prezesie,

odpowiadając na petycję w sprawie uzupełnienia podstawy programowej nauczania w szkołach o edukację na temat zmiany i ochrony klimatu, uprzejmie przedstawiam poniższą informację.

Na mocy przepisów ustawy z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe¹ system oświaty musi zapewnić upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej.

Edukacja ekologiczna w szerokim rozumieniu jest obowiązkowym obszarem nauczania opisanym przez cele kształcenia i treści nauczania podstawy programowej. Podstawę programową określa w drodze rozporządzenia Minister Edukacji i Nauki².

Obowiązujące podstawy programowe regulują następujące rozporządzenia:

- 1) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 r. *w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz. U. poz. 356, z późn. zm.),
- 2) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 stycznia 2018 r. *w sprawie kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* (Dz. U. poz. 467, z późn. zm.).

¹ Dz. U. z 2021 r. poz. 1082 t. j.

² Art. 47, Tamże.

Na każdym etapie edukacyjnym, z wychowaniem przedszkolnym włącznie, uczniowie - odpowiednio do wieku i możliwości edukacyjnych – poznają zagadnienia z zakresu edukacji ekologicznej, w której zawiera się również tematyka klimatyczna.

Zgodnie z koncepcją podstawy programowej treści nauczania – wymagania szczegółowe reprezentujące konkretną tematykę - są z założenia ujęte w różnych obszarach nauczania i przedmiotach. Wynika to ze sposobu formułowania (począwszy od 2008 r.) podstawy programowej w języku wymagań.

Podejście takie gwarantuje bowiem holistyczne ujęcie danego obszaru nauczania, które przedstawia wielodzielnicowe aspekty dotyczące konkretnej tematyki.

W efekcie powyższego, podstawa programowa uwzględnia różnorodne zagadnienia zarówno z zakresu szeroko pojmowanej edukacji ekologicznej, jak i tematyki klimatycznej.

Wybrane cele kształcenia i treści nauczania zawarte w podstawach programowych poszczególnych przedmiotów:

Wychowanie przedszkolne

- Do zadań przedszkola należy m.in. tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka.

Szkoła podstawowa

- Zgodnie z preambułą podstawy programowej obowiązkiem szkoły jest kształtowanie postawy szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnianie wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywowanie do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwijanie zainteresowania ekologią.

I etap edukacyjny (klasy I-III szkoły podstawowej)

- Szkoła organizuje zajęcia wspierające dostrzeganie środowiska przyrodniczego i jego eksplorację, możliwość poznania wartości i wzajemnych powiązań składników środowiska przyrodniczego, poznanie wartości i norm, których źródłem jest zdrowy ekosystem oraz zachowań wynikających z tych wartości, a także odkrywanie przez dziecko siebie jako istotnego integralnego podmiotu tego środowiska.

II etap edukacyjny (klasy IV-VIII szkoły podstawowej)

Przyroda

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- Przyjmowanie postaw współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego przez:
 - właściwe zachowania w środowisku przyrodniczym,
 - współodpowiedzialność za stan najbliższej okolicy,
 - działania na rzecz środowiska lokalnego,
 - wrażliwość na piękno natury, a także ładu i estetyki zagospodarowania najbliższej okolicy,
 - świadome działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i ochrony przyrody.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- odszukuje na opakowaniach oznaczenia substancji szkodliwych dla zdrowia drażniących, trujących, żrących i wybuchowych i wyjaśnia ich znaczenie,
- wymienia zasady właściwego zachowania się w lesie,
- określa zależności między składnikami środowiska przyrodniczego i antropogenicznego,
- ocenia zmiany zagospodarowania terenu wpływające na wygląd krajobrazu najbliższej okolicy,
- wskazuje miejsca występowania obszarów chronionych, uzasadnia potrzebę ich ochrony.

Technika

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- Przyjmowanie postawy proekologicznej.
- Przyjmowanie postawy odpowiedzialności za współczesny i przyszły stan środowiska.
- Kształtowanie umiejętności segregowania i wtórnego wykorzystania odpadów znajdujących się w najbliższym otoczeniu.
- Eko-technologie pomocne w ochronie środowiska.
- Ekologiczne postępowanie z wytworami technicznymi, szczególnie zużytymi.

Geografia

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- Poznanie zróżnicowanych form działalności człowieka w środowisku, ich uwarunkowań i konsekwencji oraz dostrzeganie potrzeby racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody.
- Określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego, formułowanie twierdzenia o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień.

- Przyjmowanie postawy szacunku do środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozumienie potrzeby racjonalnego w nim gospodarowania.
- Podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i społecznych.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- analizuje warunki przyrodnicze i poza przyrodnicze sprzyjające lub ograniczające produkcję energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych oraz określa ich wpływ na rozwój energetyki,
- projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego),
- dyskutuje na temat sposobów zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami,
- wyjaśnia związki między warunkami przyrodniczymi a możliwościami gospodarowania w strefie Sahelu oraz przyczyny procesu pustynnienia,
- identyfikuje skutki występowania tornad i cyklonów tropikalnych w Ameryce Północnej,
- identyfikuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesiania,
- przedstawia cele badań aktualnie prowadzonych w Arktyce i Antarktyce.

Biologia

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- Postawa wobec przyrody i środowiska. Uczeń:
 - uzasadnia konieczność ochrony przyrody,
 - prezentuje postawę szacunku wobec siebie i wszystkich istot żywych,
 - opisuje i prezentuje postawę i zachowania człowieka odpowiedzialnie korzystającego z dóbr przyrody.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- przedstawia odnawialne i nieodnawialne zasoby przyrody oraz propozycje racjonalnego gospodarowania tymi zasobami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- analizuje zakresy tolerancji organizmu na wybrane czynniki środowiska (temperatura, wilgotność, stężenie dwutlenku siarki w powietrzu),
- analizuje wpływ zanieczyszczeń pyłowych powietrza na stan i funkcjonowanie układu oddechowego,
- przedstawia porosty jako organizmy wskaźnikowe (skala porostowa), ocenia stopień zanieczyszczenia powietrza tlenkami siarki, wykorzystując skalę porostową.

Chemia

Cele kształcenia wymagania ogólne

- Rozumowanie i zastosowanie nabytej wiedzy do rozwiązywania problemów. Uczeń:
 - opisuje właściwości substancji i wyjaśnia przebieg prostych procesów chemicznych,
 - wskazuje na związek właściwości różnorodnych substancji z ich zastosowaniami i wpływem na środowisko naturalne,
 - respektuje podstawowe zasady ochrony środowiska.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- wskazuje przyczyny i skutki spadku stężenia ozonu w stratosferze ziemskiej,
- proponuje sposoby zapobiegania powiększaniu się „dziury ozonowej”,
- wymienia czynniki środowiska, które powodują korozję,
- opisuje obieg tlenu i węgla w przyrodzie,
- projektuje i przeprowadza doświadczenie potwierdzające, że powietrze jest mieszaniną,
- opisuje skład i właściwości powietrza,
- wymienia źródła, rodzaje i skutki zanieczyszczeń powietrza,
- wymienia sposoby postępowania pozwalające chronić powietrze przed zanieczyszczeniami,
- analizuje proces powstawania i skutki kwaśnych opadów,
- proponuje sposoby ograniczające ich powstawanie.

Szkoły ponadpodstawowe (liceum ogólnokształcące, technikum)

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum należą m. in.:

- myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy (wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość). Dzięki temu, że uczniowie uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie myślenia analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego, co stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia,
- kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin,
- umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł.

Ponadto szkoła ma dbać o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtować postawę szacunku dla środowiska

przyrodniczego, motywować do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwijać zainteresowanie ekologią.

Wybrane cele kształcenia i treści nauczania z zakresu edukacji ekologicznej zapisane w podstawie programowej różnych przedmiotów:

Wiedza o społeczeństwie

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Uczeń:

- wykazuje się umiejętnością czytania ze zrozumieniem tekstów publicystycznych i popularnonaukowych oraz interpretacji innych źródeł,
- wykorzystuje informacje do tworzenia własnej wypowiedzi na temat zjawisk życia społecznego,
- rozwija w sobie postawy obywatelskie,
- diagnozuje problemy społeczno-polityczne na poziomie lokalnym, państwowym, europejskim i globalnym oraz ocenia wybrane rozwiązania tych problemów i diagnozuje możliwość własnego wpływu na ich rozwiązanie.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- przedstawia założenia ideowe wybranych ruchów społecznych (np. ekologizm),
- przedstawia działania państwa na rzecz ochrony środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Geografia

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- Podejmowanie refleksji nad pięknem i harmonią świata przyrody, krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz osiągnięciami cywilizacyjnymi ludzkości.
- Podejmowanie potrzeby racjonalnego gospodarowania w środowisku geograficznym zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, ochrony elementów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz konieczności rekultywacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- przedstawia czynniki klimatotwórcze decydujące o zróżnicowaniu klimatu na Ziemi,
- przedstawia piękno, potęgę oraz dynamikę zmian zachodzących w atmosferze, wyjaśnia przyczyny tych zmian, ukazuje ich zagrożenia i skutki,
- wyjaśnia zróżnicowanie rodzajów i wielkości zasobów wód na Ziemi oraz we własnym regionie,

- przedstawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na gospodarkę, życie mieszkańców,
- wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce,
- przedstawia wielorakie wartości lasu oraz uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi zgodnie z zasadami zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody,
- wykazuje znaczenie przyrodnicze, społeczne i gospodarcze lasów,
- dyskutuje na temat możliwości wykorzystania zasobów biologicznych morza i wód śródlądowych, rozwoju akwakultury w kontekście zachowania równowagi systemów wodnych,
- charakteryzuje zmiany w strukturze zużycia energii, z uwzględnieniem podziału na źródła odnawialne i nieodnawialne,
- ocenia stan i zmiany bilansu energetycznego świata i Polski,
- przedstawia skutki rosnącego zapotrzebowania na energię, jego wpływ na środowisko geograficzne oraz uzasadnia konieczność podejmowania działań na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii,
- analizuje wpływ działalności rolniczej, w tym płodozmianu i monokultury rolnej, chemizacji i mechanizacji rolnictwa, melioracji i nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze,
- wyjaśnia wpływ górnictwa na środowisko przyrodnicze,
- identyfikuje konflikty interesów w relacjach człowiek-środowisko i rozumie potrzebę powiązania ich z zasadami zrównoważonego rozwoju,
- podaje przykłady procesów rewitalizacji obszarów zdegradowanych,
- wykazuje na przykładzie wybranych miejscowości wpływ działalności człowieka na powstawanie smogu typu londyńskiego i fotochemicznego oraz na podstawie dostępnych źródeł, podaje przyczyny i proponuje sposoby zapobiegania powstawaniu tego zjawiska,
- charakteryzuje klimat Polski,
- wyjaśnia zróżnicowanie klimatu oraz ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski,
- wyjaśnia przyczyny i skutki niedoboru wody w wybranych regionach Polski,
- dokonuje analizy stanu środowiska w Polsce i własnym regionie,
- uzasadnia konieczność działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego, określa własne możliwości zaangażowania w tym zakresie,
- przedstawia cechy systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce oraz wyjaśnia cele certyfikacji i nadzoru żywności produkowanej w ramach tego systemu.

Biologia

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- Rozwijanie postawy szacunku wobec przyrody i środowiska.

Uczeń:

- rozumie zasadność ochrony przyrody,
- prezentuje postawę szacunku wobec wszystkich istot żywych oraz odpowiedzialnego i świadomego korzystania z dóbr przyrody,
- objaśnia zasady zrównoważonego rozwoju.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- wyjaśnia, czym jest tolerancja ekologiczna;
- planuje i przeprowadza doświadczenie mające na celu zbadanie zakresu tolerancji ekologicznej w odniesieniu do wybranego czynnika środowiska, wymiana gazowa i krążenie,
- analizuje wpływ czynników zewnętrznych na funkcjonowanie układu oddechowego (tlenek węgla, pyłowe zanieczyszczenie powietrza, smog).

Chemia

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- wymienia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń powietrza, wody i gleby (np. metale ciężkie, węglowodory, produkty spalania paliw, freony, pyły, azotany(V), fosforany(V), ortofosforany(V)), ich źródła oraz wpływ na stan środowiska naturalnego,
- opisuje rodzaje smogu oraz mechanizmy jego powstawania,
- proponuje sposoby ochrony środowiska naturalnego przed zanieczyszczeniem i degradacją zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju,
- wskazuje problemy i zagrożenia wynikające z niewłaściwego planowania i prowadzenia procesów chemicznych,
- wyjaśnia zasady tzw. zielonej chemii,
- wskazuje powszechność stosowania środków ochrony roślin oraz zagrożenia dla zdrowia ludzi i środowiska wynikające z nierozważnego ich użycia.

Podstawy przedsiębiorczości

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- ocenia wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski oraz podaje przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji,
- objaśnia, czym jest społeczna odpowiedzialność biznesu.

Etyka

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń formułuje argumenty na rzecz ochrony przyrody, angażuje się w działania na rzecz ochrony środowiska.

Uprzejmie informuję, że ustalone w podstawie programowej cele kształcenia i treści nauczania z zakresu edukacji ekologicznej stanowią wyłącznie bazę, którą rozwija i doprecyzowuje nauczyciel w programie nauczania.

Faktycznie bowiem proces nauczania jest prowadzony według programu nauczania, czyli opartej na celach kształcenia i treściach nauczania określonych w podstawie programowej koncepcji dydaktycznej i wychowawczej nauczyciela. Program nauczania może obejmować treści nauczania wykraczające poza zakres treści nauczania ustalonych w podstawie programowej dla danych zajęć edukacyjnych.

Przedstawiony przez nauczyciela program nauczania zatwierdza do użytku w szkole dyrektor szkoły³.

Co ważne, w realizacji programu nauczania nauczyciel ma prawo do swobody stosowania takich metod nauczania oraz pomocy dydaktycznych, jakie uzna za najwłaściwsze⁴.

Dodatkowo chcę poinformować, że przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 czerwca 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół⁵ wprowadziły obowiązek realizacji od roku szkolnego 2020/2021 zagadnień m.in. z zakresu klimatu i ochrony środowiska podczas zajęć z wychowawcą.

Regulacja ta wynika z dostrzegania istotnych problemów społecznych, które w szczególności powinny być podkreślane i omawiane podczas zajęć z wychowawcą w szkole każdego typu. Realizacja powyższej tematyki może odbywać się z udziałem zaproszonych specjalistów w danej dziedzinie, wolontariuszy, przedstawicieli stowarzyszeń i innych organizacji, których celem statutowym jest działalność wychowawcza lub rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły.

Podkreślić również należy, iż Minister Edukacji i Nauki, ustalając na rok szkolny 2021/2022 kierunki realizacji polityki oświatowej państwa, wskazał kierunek: „Wzmocnienie edukacji ekologicznej w szkołach. Rozwijanie postawy odpowiedzialności za środowisko naturalne”.

³ Art. 22a ustawy o systemie oświaty (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1327, z 2021 r. poz. 4, 1237).

⁴ Art. 12 ust. 2 ustawy – Karta Nauczyciela (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 2215, z 2021 r. poz. 4).

⁵ Dz. U. poz. 1008.

Jak wynika z powyższego, uczniowie poznają szczegółowo zagadnienia związane z ochroną środowiska i zmianami klimatycznymi wynikające z zapisów podstawy programowej, jak też mają sposobność omówienia z nauczycielem tematów spoza podstawy programowej, które szczególnie ich interesują.

Z wyrazami szacunku

Roksana Tołwińska
Dyrektor
/ – podpisany cyfrowo/

Do wiadomości:

Pan Grzegorz Gmyrek - Zastępca dyrektora Biura Prezesa Rady Ministrów